MILLIY GVARDIYA TIZIMIDA KIYIM-KECHAK TA’MINOTINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA HAYOTIY SIKL XARAJATLARI (LIFE CYCLE COSTING) USULIDAN FOYDALANISH

Milliy gvardiya xarid qilish boshqarmasi katta ofitseri, podpolkovnik

Omonov Usmonqul Raxmonqul o‘g‘li

Annotatsiya. *Mazkur tezisda Milliy gvardiya tizimida kiyim-kechak ta’minotining iqtisodiy samaradorligini oshirishda hayotiy sikl xarajatlari (Life Cycle Costing – LCC) usulidan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Kiyim-kechak mahsulotlarini xarid qilish, saqlash, foydalanish, ta’mirlash va almashtirish bilan bog‘liq xarajatlarni kompleks baholash masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, mahsulotlarni tanlashda faqat boshlang‘ich xarid narxiga emas, balki ularning butun foydalanish davridagi umumiy iqtisodiy qiymatiga e’tibor qaratish zarurligi asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Milliy gvardiya, kiyim-kechak ta’minoti, iqtisodiy samaradorlik, hayotiy sikl xarajatlari, Life Cycle Costing, xarid xarajatlari, saqlash, foydalanish muddati, ta’mirlash, optimallashtirish.*

Bugungi kunda davlat tashkilotlari va maxsus xizmat tuzilmalarida moddiy-texnik ta’minot xarajatlarini oqilona rejalashtirish, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish hamda xarid jarayonlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, Milliy gvardiya tizimida xodimlarni sifatli va belgilangan talablarga javob beradigan kiyim-kechak bilan ta’minlash katta moliyaviy mablag‘larni talab qiladi. Ushbu mablag‘lardan samarali foydalanish uchun kiyim-kechak mahsulotlarini xarid qilishda ularning boshlang‘ich narxidan tashqari, foydalanish davomida yuzaga keladigan barcha xarajatlarni ham hisobga olish zarur. An’anaviy xarid amaliyotida ko‘pincha mahsulotning sotib olish narxi asosiy mezon sifatida qaraladi. Biroq eng arzon mahsulot har doim ham iqtisodiy

jihatdan eng maqbul tanlov bo‘lavermaydi. Chunki sifati past bo‘lgan kiyim-kechak qisqa muddatda eskirishi, tez-tez ta’mirlashni talab qilishi yoki muddatidan oldin almashtirilishi mumkin. Natijada dastlab tejalgan mablag‘ keyingi davrlarda qo‘shimcha xarajatlar hisobiga sarflanadi. Shu sababli hayotiy sikl xarajatlari usulidan foydalanish dolzarb hisoblanadi [1].

Hayotiy sikl xarajatlari (Life Cycle Costing – LCC) mahsulot yoki xizmatning butun foydalanish davri davomida yuzaga keladigan xarajatlarni aniqlash va baholash usulidir. Ushbu yondashuv mahsulotni xarid qilishdan boshlab, uni saqlash, ishlatish, ta’mirlash va foydalanish muddati tugagach almashtirishgacha bo‘lgan barcha iqtisodiy sarflarni yagona tizimda hisobga olish imkonini beradi. Milliy gvardiya tizimida ushbu usulni qo‘llash kiyim-kechak ta’minotiga ajratiladigan budjet mablag‘laridan samarali foydalanish uchun muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Bunda kiyim-kechak mahsulotining narxi, sifati, chidamliligi, foydalanish muddati va texnik xizmat ko‘rsatish xarajatlari o‘zaro bog‘liq holda baholanadi [2].

Hayotiy sikl xarajatlarini quyidagi asosiy tarkibiy qismlarga ajratish mumkin:

Birinchidan, xarid xarajatlari. Bunga kiyim-kechak mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilardan sotib olish, yetkazib berish, qabul qilish va sifatini tekshirish bilan bog‘liq xarajatlar kiradi. Xarid jarayonida mahsulotning narxi bilan bir qatorda, uning belgilangan sifat standartlariga muvofiqligi ham hisobga olinishi lozim.

Ikkinchidan, saqlash xarajatlari. Kiyim-kechak mahsulotlarini omborlarda saqlash, inventarizatsiya qilish, hisobga olish va tegishli sharoitlarni ta’minlash muayyan moliyaviy sarflarni talab etadi. Ombor zaxiralarini ortiqcha shakllantirish qo‘shimcha xarajatlarga sabab bo‘lishi mumkin. Shu bois ehtiyojga asoslangan zaxira siyosatini yuritish maqsadga muvofiqdir.

Uchinchidan, foydalanish xarajatlari. Kiyim-kechak mahsulotlarining kundalik foydalanish jarayonida yuvish, tozalash, quritish va parvarishlash bilan bog‘liq sarflar yuzaga keladi. Ayrim mahsulotlarning maxsus parvarish talab qilishi

ularning umumiy foydalanish xarajatlarini oshirishi mumkin.

To‘rtinchidan, ta’mirlash xarajatlari. Kiyim-kechakning ayrim qismlarini tiklash, almashtirish va mayda ta’mirlash ishlari ham umumiy iqtisodiy xarajatlar tarkibiga kiritilishi kerak.

Beshinchidan, almashtirish xarajatlari. Mahsulot foydalanish muddatini yakunlaganda yoki belgilangan sifat talablariga javob bermay qolganda uni yangisiga almashtirish zarurati yuzaga keladi. Bunday xarajatlarni oldindan hisobga olish xaridlarni uzoq muddatli rejalashtirish imkonini beradi.

Milliy gvardiya tizimida hayotiy sikl xarajatlari usulini joriy etishning asosiy afzalligi kiyim-kechak mahsulotlarini faqat xarid narxi bo‘yicha emas, balki ularning butun foydalanish davridagi iqtisodiy samaradorligi asosida tanlash imkoniyatidir.Masalan, birinchi turdagi kiyim-kechak mahsulotining xarid narxi nisbatan arzon, biroq uning foydalanish muddati qisqa va ta’mirlash xarajatlari yuqori bo‘lishi mumkin. Ikkinchi turdagi mahsulot esa dastlab qimmatroq bo‘lsa-da, yuqori chidamlilikka ega bo‘lib, uzoqroq muddat xizmat qilishi mumkin. Bunday vaziyatda ikkinchi mahsulotning umumiy hayotiy sikl xarajatlari past bo‘lishi ehtimoli mavjud [3].

Shuningdek, kiyim-kechak mahsulotlarining foydalanish muddati va umumiy xarajatlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash muhimdir. Mahsulotning xizmat qilish muddati qancha uzoq bo‘lsa, boshqa shartlar teng bo‘lgan holatda uni tez-tez almashtirish zarurati shuncha kamayadi. Biroq uzoq muddat xizmat qilishi mahsulotning barcha sharoitlarda iqtisodiy jihatdan samarali ekanligini anglatmaydi. Shu sababli uning xarid narxi, saqlash, parvarishlash va ta’mirlash xarajatlari ham birgalikda baholanishi kerak. Milliy gvardiya tizimida ushbu usulni samarali qo‘llash uchun kiyim-kechak mahsulotlari bo‘yicha xarajatlar hisobini takomillashtirish, mahsulotlarning foydalanish muddatlari to‘g‘risida ma’lumotlar bazasini shakllantirish va xarid jarayonlarida iqtisodiy baholash mezonlarini kengaytirish lozim [4].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Milliy gvardiya tizimida kiyim-kechak ta’minotining

iqtisodiy samaradorligini oshirishda hayotiy sikl xarajatlari (Life Cycle Costing) usulidan foydalanish muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv kiyim-kechak mahsulotlarini xarid qilish, saqlash, foydalanish, ta’mirlash va almashtirish bilan bog‘liq barcha xarajatlarni kompleks baholash imkonini beradi. Mazkur usulni amaliyotga tatbiq etish orqali xarid jarayonlarida faqat arzon mahsulotlarni tanlashga asoslangan yondashuvdan voz kechib, uzoq muddatda iqtisodiy jihatdan samarali va sifatli mahsulotlarni tanlash imkoniyati yaratiladi. Shuningdek, kiyim-kechak ta’minotini uzoq muddatli rejalashtirish, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va budjet mablag‘laridan oqilona foydalanishga erishish mumkin. Shu munosabat bilan Milliy gvardiya tizimida LCC usuliga asoslangan xarajatlar tahlilini bosqichma-bosqich joriy etish, kiyim-kechak mahsulotlarining foydalanish muddati bo‘yicha statistik ma’lumotlarni shakllantirish hamda davlat xaridlarida hayotiy sikl xarajatlarini baholash mezonlaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 13-apreldagi O‘RQ-404-sonli “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 22-apreldagi O‘RQ-684-sonli “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 18-noyabrdagi O‘RQ-647-sonli “O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 29-noyabrdagi PF-27-sonli “O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining davlat tashkilotlarida moddiy boyliklarni hisobga olish va ulardan foydalanish tartibiga oid normativ-huquqiy hujjatlari.
6. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat xaridlarini tashkil etish va budjet mablag‘laridan samarali foydalanish bo‘yicha uslubiy materiallar.